

»πάντοτε Ῥώσσοι, καὶ διότι ἔχετε εἰς αὐτὸν
»ἐμπιστοσύνην.»

»Οἱ Ἕλληνας-μετ' ἡρώτων πῶς ἔπρεπε νὰ θεω-
ρήσωσι τὴν εὐσυνείδητον κατὰ τὸ φαινόμενον
δῆλωσιν ταύτην. . . Ἡδυνάμην νὰ τοῖς ἀπαν-
τήσω;—Ἡδυνάμην νὰ τοὺς συμβουλεύσω;

»Ἡ σιωπὴ μου, ἡ ἀπρονοήσις μου, ὁ τίτλος
ὃν φέρω εἰσέτι, δὲν ἦσαν τόσα ἐπιχειρήματα ἐξ
ἧν ἡ πανουργία καὶ ἡ δολιότης πολιτικῶν τιῶν
ὠφελούντο ἐπιδειξίως, ὅπως ἀποπλανήσωσι καὶ
ἀφανίσωσιν ἀνεπιστρέπτως τοὺς ἀτυχεῖς Ἕλ-
ληνας;»

»Ἐκτοτε δὲν μοι ἐπετρέπετο νὰ μείνω ἐπι-
πλέον καὶ οἰκειοθελῶς εἰς θέσιν, ἐξ ἧς οἱ Ἕλ-
ληνες ἐμόρφωνον γνώμην ἐπιβλαβὴ πρὸς αὐτοὺς
καὶ ἥτις ἀφ' ἑτέρου διήγειρε τὰς κατ' ἐμοῦ ὑπο-
νοίας καὶ καταμηνύσεις τινῶν ἀνακτοβουλιῶν.

»Τοιοῦτο ἦτο τὸ ζήτημα ὅπερ δὲν ἠδύνατο νὰ
λυθῆ εἰμὴ διὰ τινος δικαίας ἀποφάσεως τῆς
Α. Μ. τοῦ Ἀυτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας.

»Ἡδὴ ἐπικλυοῦμαι αὐτὸ δέδμενος εὐσεβίας
τῆς Αὐτοῦ Ἀυτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος νὰ
λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸ παρὸν ἔγγραφον.

Ἐν Γενεύῃ, τῆ 12/24 Δεκεμβρίου 1826.

(Ἰπ.) ὁ Κόμης ΚΑΡΟΛΙΣΤΡΙΑΣ.»

ΛΟΓΟΙ Μ. ΡΕΝΙΕΡΗ ΚΑΙ Ε. ΚΟΚΚΙΝΟΥ

ἐκφωνηθέντες ἐπὶ τῇ καταθέσει τῶν λειψάνων τοῦ
Ἀδαμαντίου Κοραῆ ἐν τῷ νεκροταφείῳ Ἀθηνῶν
τῆ 8 Ἀπριλ. 1877.

Α'

[Ἰπὸ Μ. Ῥενιέρη.]

Πληροῦται λοιπὸν σήμερον ὁ διακαὴς πόθος
τοῦ Πανελληνίου, ἐκτελεῖται ἡ ἔντιμος ἐντολὴ
τῆς ἐν Μιχαλίᾳ ἐπιτροπῆς; τὰ ὅσα τοῦ αἰ-
δίου Ἀδαμαντίου Κοραῆ ἀναλαμβάνονται ὑπὸ
τῆς μητρὸς Ἑλλάδος καὶ διὰ δημοσίας πομπῆς
τιμηθέντα παραδίδονται εἰς τὴν γῆν τῆς πατρί-
δος. Ἰν' ἀπαντήσωμεν ὁμοίαν τελετὴν ἐνταῦθα
γενομένην, δέον ν' ἀναδράμῃ ὁ στοχασμὸς ἡμῶν
μέχρι τῆς ἑβδομηκοστῆς ἑκτῆς Ὀλυμπιάδος, ὅ-
τε, ἐπὶ Φαίδωνος ἄρχοντος, ὁ Κίμων ἀνευρὼν
τοῦ Θεσέως τὰ λείψανα, καὶ ταῦτα εἰς τὴν τρί-
ρην αὐτοῦ ἐνθέμενος καὶ κοσμήσας μεγαλοπρε-
πῶς, κατήγαγεν εἰς Ἀθήνας. «Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἡ-
σθέντες, λέγει ὁ Πλούταρχος, πομπαῖς λαμπραῖς
καὶ θυσίαις ἐδέξαντο τὰ ὅσα τοῦ Θεσέως ὡσπερ
αὐτὸν ἐπανερχόμενον εἰς τὸ ἄστυ. Εἰς τὸ πρό-
σωπον τοῦ Θεσέως ἐτίμων οἱ τότε Ἀθηναῖοι τὸν
ἦρωα, ὅστις μέγα καὶ θαυμαστὸν ἔργον εἰς νοῦν
βλάζομενος, συνώκισσε περὶ τὴν ἀρόπολιν τοῦς
τὴν Ἀττικὴν κατοικοῦντας, καὶ μιᾶς πόλεως
ἕνα δῆμον ἀνέδειξε τοὺς τῶς σποράδας ὄντας.
Εἰς δὲ τὸ πρόσωπον τοῦ Κοραῆ τιμῶμεν τὸν ἄν-
δρα, ὅστις τοὺς πατέρας ἡμῶν εὐρὼν ἐν τῇ δια-
σπορᾷ τῆς δουλείας καὶ τῆς ἀμαθείας συνήγαγε

περὶ τὸν βωμὸν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ἐδίδα-
ξεν αὐτοὺς ὅτι εἶναι ἐν ἔθνος, ἔχον προγόνους
τοὺς διδασκάλους τῆς ἀνθρωπότητος, ἐμόρφωσε
τὸ αἶσθημα αὐτῶν καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ ἐγένε-
το εἰς ἕκ τῶν πρώτων δημιουργῶν τῆς ἑλληνι-
κῆς ἀναγεννήσεως.

Τὸ ἔθιμον τῶν ἀρχαίων τοῦ τιμᾶν δι' ἐξαιρέ-
των τιμῶν τὴν κηδείαν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἀ-
νεμνήσθη αὐτὸς ὁ Κοραῆς, ὅταν κατὰ τὴν 10
Ἰουλίου τοῦ 1791 ἔτος ἐγένετο θεατῆς τῆς
μεγζλοπρεπεστάτης πομπῆς, δι' ἧς οἱ Γάλλοι
μετέφερον ἀπὸ τῆς Βασιλείας εἰς τὸ Πάνθεον τὰ
ὅσα τοῦ Βολταίρου. Σώζεται ἐπιστολὴ τοῦ τό-
τε ἐν Παρισίοις ἀγνώστου πολίτου ἔθνους περι-
φρονημένου καὶ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ζωντανῶν
ἐξηλειμμένου, ἐν ᾗ περιγράφει τὰ αἰσθημὰτα
καὶ τὰς ἐντυπώσεις αὐτοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐ-
κείνην, ὅτε ἐκ τοῦ παραθύρου τῆς οἰκίας του με-
τὰ πολλῶν Ἀγγλῶν καὶ Γάλλων σοφῶν ἐθεάτο
τὴν θήκην τὴν περιέχουσαν τὰ ὅσα τοῦ μεγάλου
σοφοῦ, ἐπάνω εἰς λαμπρὰν ἄμαξαν συρομέ-
νην ἀπὸ δώδεκα λευκοῦ ἵππου, ἧς προηγουῖτο
φερόμενα τὰ συγγράμματα αὐτοῦ ἐν μέσῳ τῶν
ἀκαδημαϊκῶν καὶ τῶν σπουδαίων τῶν Παρισίων,
ἠκολούθει δὲ πλῆθος ἀναρίθμητον λαοῦ τιμῶν-
τος τὸν ποιητὴν, τὸν φιλόσοφον, τὸν ἱστορικόν
ὅστις προτοίμασε τὴν Γαλλίαν εἰς ὑποδοχὴν
τῆς ἐλευθερίας.

Δάκρυα ἀληθινὰ, δάκρυα ἀπαρηγόρητα, λέ-
γει ὁ Ἀδαμάντιος, μοῦ ἀπέσπασεν ἡ ἀνάμνη-
σις ὅτι οὕτω καὶ οἱ προπάτορες ἡμῶν, οἱ ἀμί-
μητοι Ἕλληνες, ἤξευραν τὰ τιμῶσι τὴν σοφίαν.
Καὶ ποῖοι ἄλλοι ἔγιναν τύπος καὶ ὑπογραμ-
μὸς παντὸς καλοῦ; Δὲν εἶναι αὐτοὶ οἱ Ἀθη-
ναῖοι ὅτινες κατέστησαν στρατηγὸν τῆς Σά-
μου τὸν Σοφοκλέα; . . . Ταῦτα ἔγραφε τότε ὁ
Ἀδαμάντιος τὴν στιγμὴν δὲ ταύτην ἡ ψυχὴ αὐ-
τοῦ παρισταμένη εἰς τὴν τελετὴν χαίρει βλέ-
πουσα ὅτι οἱ ἀγαπῆτοί αὐτοῦ Ἕλληνας ὑποδέ-
χονται τὰ ὅσα αὐτοῦ ὡς αὐτὸν ἐπανερχόμενον
εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλευθέραν. Χαίρει βλέπουσα ὅτι
τιμῶμεν τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἀρετὴν ὅτι κατα-
θέτομεν αὐτὰ εἰς γῆν ταύτην τῶν Ἀθηνῶν, τὴν
καρδίαν τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἐν τῷ μέσῳ τῶν τάφων
τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῶν κεκοιμημένων εἰς τὴν
νεκρόπολιν ταύτην καὶ συντελεσάντων μετ' αὐ-
τοῦ εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους.
Χαίρει δὲ συγχρόνως ἡ ψυχὴ τοῦ Κοραῆ ὅτι οἱ
πρόδρομοι τῆς ἔθνικῆς ἡμῶν ἀνεγέρσεως, δὲν ἐ-
χώρισαν ποτὲ τὴν ἐλευθερίαν ἀπὸ τοῦ Εὐαγγέλιον
καὶ ὅτι τὸ σύνθημα ὅπερ ἀφῆκαν ἡμῖν ἦν πίστις
καὶ πατρις.

Ἐίμεθα βέβαιοι ὅτι ἐκπληροῦμεν τὸν πόθον τῆς
ἀγίας ταύτης ψυχῆς ἐκφράζοντες πανδήμως τὴν
εὐγνωμοσύνην ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν
φιλέλληνα Γαλλίαν, ἥτις κατὰ τὸ ἔτος 1782
δεξιμένη εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς τὸν Ἀδαμάν-

τιόν ἐμόρφωσε τὸν ἄνδρα, τὸν ἐτίμησε, τὸν ἐδόξασε, τὸν ἠγάπησεν ἴσα τοῖς ἰδίοις αὐτῆς τέκνοις, καὶ φυλάξασα τὰ ὄσπ' αὐτοῦ, ἐπέτρεψεν ἡμῖν, οὐχὶ ἄνευ ἐνδομύχου ἄλλου, νὰ τὰ μεταφέρωμεν ἀπὸ τὰς νέας εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας.—Ἄλλὰ μὴ φθονήσης ἡμῖν τῆς ἡμέρας ταύτης, ὧ γῆ τῶν Παρισίων, ἴσα τῇ φουασῇ Ἑλλάδι πεφιλημένη ἀπὸ τὸν Ἀδαμάντιον. Ἐχε ἐν ταῖς μεγάροις Σου τὴν Μηλίαν Ἀφροδίτην καὶ τᾶλλα τῶν προγόνων ἡμῶν ἀριστουργήματα, καὶ τέρπου εἰς τὴν θέαν αὐτῶν, ἵνα οἱ καλλιτέχναι Σου θαυμάζοντες καὶ μελετῶντες αὐτὰ καὶ πρὸς τοὺς ἀρχαίους ἀμιλλώμενοι, φυλάττωσιν καὶ εἰς τὴν Ἑσπερίαν ἀναμμένην τὴν δᾶδα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης. Αὐτὰ ὅμως τὰ σεβαστὰ λειψάνα, εἶναι ὄσπ' ἐκ τῶν ὄστέων ἡμῶν ἄφες νὰ ἀποσπάσωμεν αὐτὰ ἀπὸ τὰς ἀγκάλας Σου. Εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἡ Πυθία ἤθελε ζητήσῃ διὰ χρησμοῦ τὴν εἰς Ἀθήνας μεταφορὰν αὐτῶν, καὶ οἱ προπάτορες ἡμῶν ἤθελον ποιήσῃ αὐτοῖς νὰὸν ὅπως ἐποίησαν τῷ Λυκούργῳ καὶ τῷ Ἀριστοτέλει. Εἰς τοὺς χρόνους ἡμῶν χρησιμοδοτεῖ ἡ κοινὴ συνείδησις εἰς τὴν φωνὴν αὐτῆς ὑπακούοντες, καταθέτομεν σήμερον ταῦτα εἰς τὸν τύμβον τοῦτον, ὅστις ἔσται ἕσσει τὸ προσκυνητήριον τῶν γενεῶν τῶν Ἑλλήνων.

B'

[Ἰπὸ Ε. Κοκκίνου.]

Ἄν διὰ δέλωμαι τὸν προλαλήσαντα δὲν πράττω τοῦτο ἐκ προσωπικῆς τινοῦ ἀξιώσεως, ἀλλὰ πρὸς ἐκπλήρωσιν καθ' ἑκόντος ἐκ τῆς ἐμῆς ἀπορρέοντος θέσεως. Ἐξ ἀντιπρότανης τοῦ Πανεπιστημίου ἐπετρέπην ὑπὸ τῆς ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου νὰ χαιρετίσω διὰ συντόμου προσφωνήσεως τὴν τῶν τιμίων λειψάνων τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ ἀνακομιδὴν καὶ ἐγκατάθεσιν εἰς τὸν τύμβον, ὃν πρὸς ὑποδοχὴν αὐτῶν παρεσκευάσεν ἡ εὐσεβῆς γνώμη τῶν φιλοτίμων τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ἔργου αὐτοῦργῶν καὶ συνεργῶν.

Τὸ ἀπαραίτητον τῆς λειτουργίας ἔστω μοι ἐνώπιον τῆς ὑμετέρας ἐπεικειᾶς εἰς δικαίωσιν τῆς ὑπακοῆς.

Ἄν κηδεύομενον τὸν τελευταῖον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος Ἑλληνα, τὸν Φιλοποίμενα, ἐτίμησαν ἀπαντήσασαι ἐπὶ τὴν ἐκφορὰν ἅσασαι αἱ πόλεις καὶ κῶμαι τῆς ἀρχαϊκῆς συμπολιτείας, καὶ Σὲ ὡσαύτως τὸν πρῶτον τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος Ἑλληνα συμπαραπέμπουσι μετὰ δέκα ἀπὸ τῆς τελευταίας Σου Ὀλυμπιάδας εἰς τὸ ἐν τῇ νεκροπόλει ταύτῃ τέμενός Σου ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ ὁ σεβασμὸς πάσης πόλεως καὶ κώμης τῆς τε ἐλευθερίας καὶ τῆς δούλης Ἑλλάδος.

Καὶ ἡ ἔκτασις τῆς σοφίας Σου καὶ οἱ ἀειθαλεῖς καὶ κοινωφελεῖς αὐτῆς καρποὶ καὶ τῆς πρακτικῆς Σου ἀρετῆς τὸ ὑπέροχον περιέθετον τοιαύτην τῆς δόξης τὴν αἰγλήν εἰς τὸ ὄνομά Σου, ὡστε ἡ μνηεὶς αὐτοῦ νὰ θεωρῆται ὡς ὁ μόνος

προσῆκων ἔπαινος, πᾶν δ' ἄλλο ἐγκώμιον ὡς ἐλάττωσις τῆς ὀφειλομένης Σοι τιμῆς.

Ἡ σκέψις αὕτη ἐπιβάλλει καὶ ἐμοὶ ὡς ἀνάγκης ὄρον τὴν ἀπὸ τῶν εἰθισμένων ἐπαίνων ἀποχῆν, τοσοῦτω μᾶλλον ὅσω καὶ ἄλλοτε, ἐπὶ τῆς τοῦ ἀνδριάντος ἀποκαλύψεως, κατ' ἐντολήν καὶ τότε τῆς ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου τὸν λόγον λαβὼν ἀπέδωκα κατὰ τὸ μέτρον τῶν ἀσθενῶν μου δυνάμεων τὸν φόρον τοῦ θαυμασμοῦ εἰς τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου ἀνδρός.

Δίκαιον ὅμως καὶ πρέπον τῇ πανδήμῳ ταύτῃ τελετῇ νομίζω νὰ μὴ μείνωσιν ἀμνημόνευτοι οἱ λόγοι, δι' οὓς ἐκρίθη ἀναγκαῖον ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς γνώμης νὰ μετατοπισθῇ ἡ κόνις τοῦ Κοραῆ ἐκ τῆς φιλοξένου χώρας τῆς φιλέλληνος Γαλλίας εἰς τὸ ἱερὸν τῆς πατρίδος ἔδαφος.

Ὁ ἄρτι ἀπὸ τοῦ τάφου τούτου λαλήσας ἀξιότιμος πρόεδρος τῆς ἐν Ἀθήναις ἐπιτροπῆς παρέβαλε μετὰ ἐξαιρέτου εὐφύας τὴν ἀνακομιδὴν τῶν λειψάνων τοῦ αἰοιδίου γέροντος πρὸς τὴν ἐπὶ Φαίδωνος ἄρχοντος γενομένην ὑπὸ τοῦ Κίμωνος ἀνεύρεσιν τῶν λειψάνων τοῦ Θεσέως ἐν Σκύρῳ καὶ τὴν εἰς Ἀθήνας αὐτῶν καταγωγὴν. Τὸ γόητρον, ὃ ἐνέσταξεν εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν ὁ προσφιλεὶς ῥήτωρ διὰ τῆς οἰκειᾶς αὐτῷ τοῦ λόγου χάριτος, ἐπαναφέρει τὴν διάνοιαν ἡμῶν ὡς ἐν στερεοτυπῇ πρὸς τὸν Ἀθηναῖον ἥρωα, ὡς πρὸς ὄρον παραβολῆς τοῦ λαμπροτάτου ἰῶν κατορθωμάτων τοῦ Κοραῆ. Ὅπως ὁ Θεσεὺς δὲν ἠρόκησθη εἰς μόνας τὰς ἐγκυκλίους ἡρωϊκὰς πράξεις, ἀλλ' ἀπέβλεψεν, ὡς πρὸς τὸ κοινωφελέστατον τῶν ἔργων, εἰς τὴν ἴδρυσιν ἐνόμου πολιτείας, καὶ συναγαγὼν εἰς ἐν τὰ σποράδην πρότερον οἰκοῦντα τὴν Ἀττικὴν πλήθην συνεστήσατο ἐξ αὐτῶν τὴν μεγάλην τῶν Ἀθηνῶν πόλιν, οὕτω καὶ ὁ Κοραῆς, νέος τῆς ἑλληνικῆς παιδείας Θεσεὺς γενόμενος, δὲν ἔστερξε μόνην τὴν ἀπὸ τῶν φιλολογικῶν ἀριστεῶν δόξαν, ἣν ἅπαντες οἱ πρὸ αὐτοῦ, πολλοὶ δὲ καὶ ἐκ τῶν μετ' αὐτὸν σοφῶν τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἐζήλωσαν, ἀλλ' ἐπεβάλετο καὶ κατάρθρωσε νὰ ἐνώσῃ εἰς ὀργανικὸν σύνδεσμον τὰς ἐν τῇ διασπορᾷ τῶν γραμμάτων πνευματικὰς τοῦ ἔθνους δυνάμεις, καὶ ν' ἀποδείξῃ τοῖς ἐν ἡμῖν τῆς σοφίας μύσταις ἐνιαῖον τὸ κέντρον, μίαν καὶ κοινὴν τὴν πατρίδα καὶ πόλιν, τῆς ἐθνικῆς δηλονότι παιδεύσεως τὸν περιβόλον.

Ἡ διὰ τῆς παιδείας ἀνάπλασις καὶ μόρφωσις τοῦ ἔθνους ὑπῆρξε διὰ τὸν Κοραῆν ὁ διηκενῆς τοῦ βίου σκοπὸς καὶ τοῦ σκοποῦ τούτου ἡ ἐπίτευξις τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ τὸ μέγιστον. Ἡ πνευματικὴ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐνότις αὐτὸν ἔλαβεν ἰδρυτὴν καὶ θεσμοθέτην, ὡς ἡ τῶν Ἀθηναίων Πολιτεία ἰδρυτὴν καὶ πρῶτον αὐτῆς νομοθέτην ἔσχε τὸν Θεσέα.

Ἀρχηγέτης δὲ τῆς πνευματικῆς ταύτης πολιτείας ἀποδειχθεὶς ἀπέθετο πᾶσαν προσωπικὴν

καὶ ἰδιωφελῆ σκέψιν, ἀφιερῶσας ἄπασαν τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς τὴν δύναμιν εἰς μόνην τῶν συμφερόντων τοῦ ἔθνους τὴν ἐξυπηρετήσιν.

Ἡ ὁσιότης τοῦ βίου καὶ ἡ μεγαλοσύνη τῆς αὐταπαρνήσεως αὐτοῦ ὑπερέβησαν καὶ τὰ βαρύτερα τῆς ἀνθρώπινης ἀρετῆς τάλαντα. Ἐν ᾧ διὰ τῆς ἡρωϊκῆς τῆς ψυχῆς του ἐγκαρτερήσεως κατηγωνίζετο τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματος παλαιῶν ἡμέραν καὶ νυκτὸς διὰ τῆς ἐργασίας κατὰ κρισιμωτάτων οικονομικῶν δυσχερειῶν, δὲν ἔσπερξεν νὰ δεχθῆ τὴν ἐπανειλημμένως προσνευχθεῖσαν αὐτῷ καθηγεσίαν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τοῖς δημοσίοις τῆς Γαλλίας παιδευτηρίοις, περὶ τὴν ὁποίαν ἐσπούδαζον καὶ διὰ τὴν ὕλικήν ὠφέλειαν καὶ διὰ τὰς ἐξ αὐτῆς τιμὰς οἱ σπουδαῖότατοι ἐκ τῶν Γάλλων ἑλληνοιστῶν. Ἀπειποιήθη δὲ τὸν διορισμὸν, ὡς προκύπτει ἐκ τῆς ἄρτι δημοσιευθείσης γαλλικῆς αὐτοῦ ἀλληλογραφίας, ἵνα μὴ περισπᾶται δι' αὐτὸν ἐκ τῶν ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τῆς νεολαίας αὐτοῦ προωρισμένων ἐργασιῶν του.

Ἡ μόρφωσις τῆς ἐθνικῆς γλώσσης καὶ ἡ παιδείουσις τοῦ νοῦς καὶ τῆς καρδίας τῶν ὁμοεθνῶν ὑπῆρξεν μέχρι τοῦ τέλους τῆς ζωῆς ἐκ τῶν μελημάτων αὐτοῦ τὰ κυριώτατα. Ἄπαντα τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων τὰ θέματα ἐφώτισε διὰ τῆς σοφίας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀπάντων αὐτῶν ἄμεσον ἐπορίσατο τὴν ὠφέλειαν τῆ πατρίδι.

Τοσαύτη πρὸς τὰ ὕλικὰ ἀγαθὰ καὶ πρὸς τὴν ἰδιοπράγμονα δόξαν ἀλλοτριότης μετὰ τοσαύτης ἠνωμένης σοφίας, δὲν ἀπαντῶσιν εὐκόλως ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις. Τοιαύτης ἀρετῆς λαμπρότατον ἔχει πρότυπον ἡ ἀρχαία Ἑλλάς τὸν Σωκράτην, πρὸς αὐτὸν δὲ μόνοι, ὁ Κοραῆς δύναται νὰ ὑποστῆ τὴν σύγκρισιν ἀνεμεσίτητον.

Ἡ ἀπὸ τῶν σοφῶν ἀνδρῶν ὠφέλεια εἶναι ἐκ παλαι κοινὸν τῆς ἀνθρωπότητος κτῆμα· ἀλλ' ὅταν τῆς σοφίας αὐτῶν οἱ μόχθοι ἔλαθον ὡς κυριώτατον σκοπὸν καὶ τέλος τὴν τοῦ πατρῖου ἔθνους ἀνάστασιν καὶ προκοπὴν, τότε γεννᾶται διὰ τὴν πατρίδα ἡ ὑποχρέωσις τοῦνὰ διεκδικήσῃ τὰ σώματα αὐτῶν ἵνα προσφέρῃ αὐτοῖς τὴν ἀνάπαυσιν ἐν τοῖς φιλοστόργοις αὐτῆς κόλποις.

•Γὰρ δὲ πατὴρ ἔχει κόλποις τῶν πλείεστα καμόντων κτώματ', ἐπεὶ θνητοῖς ἐκ Διὸς ἦδε χρίσις•.

Τὰ δ' ἔθνη, παρ' οἷς ἐπὶ μικρὸν ἢ καὶ πολλὸν χρόνον ζήσαντες ἐτάφησαν οἱ τοιοῦτοι μεγάλοι ξένοι, προθύμως πάντοτε ἀπέδωκαν τὰ λείψανα αὐτῶν εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς.

Ἐπὶ τῆς ἀποδόσεως τῆς σοφοῦ τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος καὶ τῆς τοῦ ποιητοῦ Φοσκόλου, ἐσχάτως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἀποδόσεως τιμιωτάτου νεκροῦ, τοῦ μεγάλου ἀληθοῦς ἐν φιλανθρωπίᾳ καὶ ἐν ἀγαθοεργίᾳ Ἀμερικανοῦ Πειμπούδη (Peabody), τὸ ἀγγλικὸν ἔθνος περιέθετο διὰ περιφανῶν παραδειγμάτων εἰς τὴν συνήθειαν ἐκύπτειν τὴν σφραγίδα διεθνούς καθήκοντος.

Ἡ μεγαλόψυχος Γαλλία, ἥτις τὸν Κοραῆν καὶ ζῶντα ἐτίμησε καὶ θανόντα ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς ἐδέξατο, δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀρνηθῆ τὴν κόπιν αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἥτις, ἂν δὲν ἀντεποιεῖτο αὐτῆς, ὅλ' κτακερίνετο ὑπὸ τῆς συνειδήσεως καὶ τῶν ἰδίων τέκνων καὶ σύμπαντος τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ὡς ἐνοχὸς ἀγνωμοσύνης ἄμα καὶ ἀναισθησίας. Ἄν περὶ ἀνδρὸς ἐπὶ σοφίᾳ μόνον διαπρέψαντος ἐπρόκειτο, ἡ Ἑλλάς ἀποδίδουσα εἰς τὴν διεθνή τῆς σοφίας αὐτοῦ δόξαν δὲν ἤθελεν ἀμφισβητήσῃ τῆς διηνεκοῦς τιμῆς τοῦ τάφου τῆ γῆ, ἣν ὁ αἰδίδιμος ἐφίλησεν ὅσον καὶ τὴν ὕψασεν αὐτὸν Ἑλλάδα, μολογόντι ἡ καταπλουτοῦσα τῆς ἀπὸ τῶν οἰκείων σοφῶν δόξης Γαλλία οὐδαμῶς ἐπιδέεται καὶ τοῦ ἐξ ἡμῶν ἐράνου. Ἄλλ' εἶπαμεν ἤδη ὅτι τοῦ Κοραῆ τὸ μεγαλεῖον ἐξεδηλώθη ἰδίως ἐν τῇ πρακτικῇ ὠφελείᾳ, ἣν ἀπὸ τῶν πόνων αὐτοῦ ἐθησάυρισε τῆ πατρίδι. Ἐκτὸς δὲ τούτου εἶναι πασίγνωστον, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν ἄρτι δημοσιευθεισῶν πρὸς τὸν Ῥοχέτιον καὶ πρὸς ἄλλους σοφοῦς τῆς Γαλλίας ἐπιστολῶν, ὅτι ὁ αἰδίδιμος ἐστέναζε καὶ ἐπ' αὐτῆς ἀκόμη τῆς φιλοξένου γῆς τῆς προσφιλοῦς αὐτῷ Γαλλίας, διὰ τὴν στέρησιν τῆς πατρίδος, ἐξ ἧς εἶχαν ἀναχωρήσει ἵνα μὴ τῆς τυραννίης ἢ ὕβρις καὶ τῆς δουλοσύνης ὁ ζυγὸς μαράνωσι τὸ πνεῦμα αὐτοῦ καὶ τὸ φρόνημα, καὶ πρὸς τὴν ὁποίαν μετὰ τὴν ἐλευθέρωσιν αὐτῆς δὲν ἠδυνήθη πρὸ τοῦ θανάτου νὰ ἐπανέλθῃ διὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ γήρατος.

Οὔτε δίκαιον, οὔτε ὀσιον ἦτο ν' ἀδιαφορήσωμεν οἱ Ἕλληνες περὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν λειψάνων αὐτοῦ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πατρίδι, πρὸς τὴν γῆν τῆς ὁποίας ἄσθεσον ἔτρεφε τὴν δίψαν ἢ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν τῷ βίῳ. Καθῆκον ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης ἄμα δὲ καὶ εὐσεβείας πρὸς τοὺς πόθους τοῦ κεκοιμημένου ἐπιτελοῦντες, ἀνεδέξαντο τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ περιπύστου οἴκου τῶν ἀδελφῶν Ῥάλλη οἱ ἐν Μασσαλίᾳ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ὁμογενεῖς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀνακομιδῆς τῶν λειψάνων καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτῶν εἰς τὸν προκειμένον τάφον, ὅστις ἰδρυμένος ἐν ταῖς κλειναῖς Ἀθήναις, ὡς ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ πολιτικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου τῆς τε ἀρχαίας καὶ τῆς νέας Ἑλλάδος, θέλει ἐρμηνεύει τορῶς τοῖς πᾶσι τὴν πρὸς τὸν τεθνεῶτα τιμὴν καὶ ἀγάπην τοῦ ἔθνους καὶ διεγείρει τὸν ζῆλον τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν εἰς πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν.

Καὶ οἱ ἐπιζῶντες ἐκ τῶν ἐν Γαλλίᾳ σοφῶν φίλοι καὶ ὁμιληταὶ τοῦ ἐξόχου ἀνδρὸς, καὶ οἱ ἐπίγονοι αὐτῶν, προσφωνοῦντες εἴτε νοσερῶς εἴτε καὶ ἐν τῷ πολυκυνδρίῳ τούτῳ τὸ σεμνὸν τοῦ σώματος αὐτοῦ ἐνδικαίτημα, θέλουσιν αἰσθανθῆ ὅτι ἡ μεταφορὰ αὐτοῦ εἰς τὴν γενέτειραν γῆν ἠύξησεν ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν Ἑλλήνων τὴν πρὸς τὴν Γαλλίαν ἀγάπην καὶ εὐγνωμοσύνην, ὧν ὁ

Κορκῆς ὑπῆρξε διαπρύσιος κῆρυξ. Ἐν τῇ συναισθήσει δὲ ταύτῃ θέλουσι βεβαίως χαιρετίσαι μεθ' ἡμῶν τὸν τάφον τοῦ σοφοῦ Ἑλλήνου διὰ χαιρετίσματος μεταπεποιημένου ἐκ τῶν ὠραίων στίχων, οὓς Πλάτων ὁ κομικὸς ἐποίησεν εἰς τὸν τάφον τοῦ Θεμιστοκλέους·

«Ὁ σᾶς δὲ τύμβος ἐν καλῷ κεχωσμένος
ἠτοῖς συμφύλοις πρόσρησις ἔστιαι εὐσεβής.»

Ὅτε ὁ ἀρματωλὸς Θεόδωρος Κομνᾶ Τράκας εἶδεν, ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῶν Σαλῶνων (1821), φρονεθέντα πρὸ τῶν ἐσθλαμῶν του τὸν υἱὸν του Σταμάτην, εἶπε πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν στρατιωτῶν του· «Γάμος χωρὶς σφαχτὰ δὲ γίνεται.»

ΠΡΩΤΟΜΑΪΑ

Τίς δὲν ἐώρτασε τὴν *Πρωτομαΐαν* πολλάκις καὶ πάντοτε μεθ' ἠδυπαθείας; Τίς δὲν ἐνθυμῆται τὸ εἰκοστὸν, τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας του κατὰ τὴν πρωτομαΐαν; Καὶ ἐὰν πᾶσαι αἱ ἑορταί, πάντα τὰ ἐπιτόπια ἔθιμα καταργηθῶσιν ὑπὸ τὸ λίστρον τοῦ ψυχροῦ ἐγῶτισμοῦ, ἡ Πρωτομαΐα, εἴμεθα βέβαιοι, θὰ μείνῃ, διότι ἔχει συνηγοροῦσαν ὑπὲρ αὐτῆς τὴν φύσιν, συνηγοροῦντα τὰ ἄνθη, συνηγορούσας τὰς ἀηδόνας, συνηγοροῦν πᾶν αἰσθητὴ θελκτικὸν, ἐμφυτευθὲν ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν. Ὡ φίλτατε Τανταλίδῃ! ποσάκις ἐδάκρυσα ἀπομνημονεύων τὸν *τελευταῖον ἔμυρον σου εἰς τὸν Μάϊον* κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην!

Ὡ πραγματῶν ἀλλοίως ἀλλοίων!
ὦ τοῦ χρόνου σιδήρεον κράτος!
Ποῖος πρῶτα σ' ἀπῆντων, καὶ ποῖον
μ' ἀπαντᾷς καὶ μ' ἀφίνεις ἐσχατῶς!
Πρῶτος ὄρθριζον πάντοτε, πρῶτος
τῶν ἀπειρων σου, Μάϊε, φίλων
ν' ἀπομάξω, ἀγνὰς, ἔτι σκότους,
τὰς Μαΐτιδας δρόσους τῶν φύλλων. . .
Ἀπὸ θάμνου εἰς θάμνον μεταίρων
ἀγαλλόμενον, Μάϊε, πόδα,
μὲ χαρὰν χρυσαλλίδων εὐπτέρων
ἔτι κλύκας ἔδρεπον βόδα·
πλὴν ψαλῆς συμφορᾶς θεηλάτου,
ρίζηδὸν τὰ πτερά μου τεμοῦσα,
μοχθηρὰν ἀντ' εὐκαταίου θανάτου
μοὶ χαρίζεαι ζῶν τιμωροῦσα. . .
Ῥικνὸς ἀφῆης καὶ δύσχαλος γέρον,
ἐπ' ἀδήλου προσκόπτων ἐδάφους,
βικητήριαν δυσβάστακτον φέρων,
ποῦ βαδίζω, ἀλλ' ἢ πρὸς τοὺς τάφους;
Χωρισμὸς διαζύγιον πλεῖν,
Μάϊέ μου, καὶ λάβε καὶ φέρε·
ἰδοὺ σήμερον, στένων καὶ κλαίων,
σοὶ φωνῶ τὸ πανύστατον Χαίρε!

Εἰς τὸ γοερὸν τοῦτο καὶ ἐπιθανάτιον ἀληθῶς ἄσμα τοῦ κύκνου τῆς Χάλκης, ἀς ἀντιτάξωμεν τὸ φαιδρὸν καὶ ἀφελὲς καὶ πεζὸν τραγοῦδιον τῶν νησιωτῶν, τὸ ὁποῖον ἔδουσαι πανεύθυμοι καὶ

ἀνθοστεφεῖς, χορεύουσι τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν χορὸν, φέρουσαι γύρω τὸν ἀνεμόμυλον·

Ἦλθ' ὁ καιρὸς κ' ἡ ἄνοιξις, τὸ Μάϊ, τὸ Μάϊ,
ἦλθε τὸ καλοκαίρι,
ἔπου θὲ νὰ γενοῦμε ταίρι.

Στάξουν τὰ δένδρα ζάχαρι, τὸ Μάϊ, τὸ Μάϊ,
καὶ τὰ βουνα πιπέρι·
ἦλθε τὸ καλοκαίρι,
ἔπου θὲ νὰ γενοῦμε ταίρι,
κ' οἱ γονεῖοί μας συμπεθεροί, κτλ.

*
*
*

Ἡ πρωτομαΐα διεδέχθη τὸν ῥωμαϊκὸν *Μαΐου-μαῖν*. Ἡ λέξις *Μαΐουμας*, παράγωγος τοῦ φοινικικοῦ *μαῖμ* (ὑδάτος), σημαίνει, κατὰ τὴν τῶν Φοινίκων διάλεκτον, ἑορτὰς ἐν γένει ἢ παίγνια, καὶ ἰδιαίτερος τὰς τελουμένας ἐν τοῖς παραλίοις εὐθυμίας ὑπὸ τῶν ἀλιέων, ἀγωνιζομένων ἐπιδεδξιῶς νὰ πίπτωσιν ἀλλεπάλληλοι ἐν τῷ ὕδατι πρὸς παιδιὰν καὶ τέρψιν τῶν θεατῶν. Τῷ δὲ χρόνῳ κατέστη κανονικὴ ἑορτὴ, τεταγμένη ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ἐν ἡμέραις ῥηταῖς πρὸς διάχυσιν τοῦ λαοῦ. Οἱ Αἰγύπτιοι κατέβαινον ὅπως ἀπολαύσωσιν αὐτῆς εἰς τὸ Κάνωβον, ὅπου ἐτελοῦντο τὰ σκανδαλωδέστερα ἔργα. Ἐν δὲ τῇ παλαιᾷ Ῥώμῃ ἐτελεῖτο κατὰ τὸν Μάϊον μῆνα, εἰς τιμὴν τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Διονύσου· ὁ τῆς ἑορτῆς δὲ ταύτης καιρὸς ὠνομάζετο *Μαΐουμας*, διήρκει δὲ τριάκοντα ἡμέρας καὶ ἐδαπάνων πάμπολλα εἰς τὴν θέαν ταύτην. Ὅθεν ὁ Ἰουλιανὸς κατακρίνει τοὺς Ἀντιοχεῖς, οἵτινες ἦσαν κατ' ἐξοχὴν ἐπτοημένοι πρὸς τὴν ἑορτὴν ταύτην, αὐμῶν δ' ἐκαστος, λέγων, εἰς τὰ δεῖπνα καὶ τὰς ἑορτὰς τοῦ *Μαΐουμα* χρήματα ἀπολέσαντες, ὑπὲρ δ' ὕμων αὐτῶν καὶ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως οὐδεὶς θύει, οὔτε ἰδίᾳ τῶν πολιτῶν, οὔτε ἡ πόλις κοινῇ. Καὶ φαίνεται ὅτι τῷ ὄντι αἱ ἐν Κανώβῳ ἀκολασίαι ἀνεσοῦντο κατὰ τὴν πανήγυριν ταύτην, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡ πολιτεία καὶ ἡ Ἐκκλησία τὴν ἀπηγόρευσαν· ἢ ἐν Τρούλλῳ μάλιστα σύνοδος ἐν τῷ ΜΒ' αὐτῆς κανόνι περιαιρεῖ αὐτὴν παντελῶς ἐκ τῆς τῶν πιστῶν πολιτείας. Ἐπειδὴ ὅμως πᾶσα κακὴ συνήθεια, ἀρκεῖ νὰ θεραπευθῆ τὰς δόξεις τοῦ ὄχλου, εἶναι δυσέκριπτος, καὶ ἀπόδειξις τούτου πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν Ἑπτάνησον, κἀκεῖθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα παρεισφρήσασα δυστυχῶς κακόβρεκτος ἑορτὴ τῆς πρώτης τῶν νηστειῶν ἡμέρας, οἱ Αὐτοκράτορες Ἀρκάδιος καὶ Ὀνώριος τὴν ἐπανήγαγον, κατὰ τὸ πρῶτον τῆς αὐτοκρατορίας αὐτῶν ἔτος, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως τῆς εὐσχημοσύνης καὶ τοῦ πρὸς τὴν δημοσίαν ἠθικὴν σεβασμοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀδύνατον ἦτο νὰ τηρηθῆ ἡ παραγγελλομέ-

1. Τοιοῦτο τι παράξενον ἔθιμον διετηρήθη καὶ παρὰ τοῖς χυδαίοις τῶν ἡμετέρων, προσπαθοῦντων νὰ ῥίψωσιν εἰς τὸ ὕδωρ ἀλλήλους κατὰ τὴν 7 Ἰανουαρίου, καὶ μετ' αὐτοῦ ἕως ἔχει τινὰ σχέτιν καὶ τὸ ῥίψιμον τοῦ Σταυροῦ εἰς τὴν θάλασσαν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων.